

فولکلور و نوځوازی

جمال گردهسوزی

فولکلور وځوازی ناپایدا گڼلکي یا نتموډهیک تاکو نمرؤش کاربگری و بونی بهردوامی هیه، ناپا له برامهر تازه کړندهوی فولکلوری کوردي چوڼ دتوانیت پین لمرسر جیهانی نهدی و هونری دانین و چ په پورهستیگی به فولکلور وده هیه؟ بټ ولامی نهم پرسپاران و بهدا داچونپان نهم دپانه یمان لگمل چنډ پسرپوټکی نهم پوراردا سازو درگاش کړارویه بټ هر بهدا داچوون و رهنمو لیکولینهویک، عملی عزیز جزیره ولامی پرسپارانکاني داینهوه.

.....بټچی

– ننگهر مهبست له نوځوازی روښنپیری برودان به پایه ته جزوا جوړه کانی نهدی و هونری و کولتوروییه کانهوه بټ ، بټ شکه نهم دوریا روښنپیرییه گه له کهمان که ههر له کونډوهه دوچارې هورازو نسیسوی دهمستی زور داران و داخ له دلانهوه بټین خوی له خویدا پنیوست به نوځوازی و تازه گهریته هیه بهمرجیک کارنه کاته سهر تامو چټوی روداوو پایه تکانی و له بهارو ترخی داب و نهریته کومه لایه تیسه کان کم نکانه توه زور به ووردی و هاوچرخانه و پشت نهمستور به خولگی شاره زاو پسوز و دست پاک له پوراره جیا جیا کانی روښنپیری هیچ جزوه ناکوټیک رونادا له گمل فولکلور به لکو جیتی دست خوشی و ریز لټی گرتنه.

په لامل ننگهر نوځوازی له روښنپیری به هیو پشیکه هونتی ننگه لوچیاو جیهانگیري (عولمه) اوه بټ له وډیه به هیو نهمزانی و تیغه هیشتی له به کار هټانی راسته قینه دا ناکوټی بټ وډکو نهمی له ژوانی روژانه ی خټومان به دهمست کټیسه کومه لایه تیسه کانهوه دننالتین له بهر نهمی سود لهو پشیکه ورتنه به هله ودر کیراوه. په لامل فولکلور نهدبټکی روښنپیری ساده بټ گهرده به همسو باهت و به سره هانه کانی ژوانی روژانه کورده اوریان له تمه کم هموو روداوو کانی لگمل ماندا یوه پوسانه وختسکیش دانهر ابراهو له ناست همر کاربیک کساره نهمی روښنپیری خوی هه پوهو بهر دوام له دوباره و تازه پونه ی دایوه بټونه ننگهر جاران کوره کورديک سهرچاوه کانیایوټکی بدزیا پوهو به به بشادری له هله کولکزی بکر دایه و خواز بیینی کچی خالی بکر دایه نهمان دایا به دگوترا :

نموکایه کوی له قهد پاری
پوټوم لټی دا به گټو پاری

کټی نای لټی بره کیزه خاری ..... (1)

په لامل له قونناغی راگوستنی گوندکانی کوردهستان له لایه پڼ دورمناپوه همر نهم به هیته گوزرا به لامل نویتسر له جاران و وډکو بهر دنگاریک به پوښی لټی دهات :

نمو کایه کوی له قهد پاری
پوټوم لټی دا به همزاری

کټی نای لټی بره به زور داری ..... (2)

غونه پکی تر :
ننگهر جاران له ناغایه ک یا دهسلالات دارټکی گوند توره بونایه له بهر همر هټیک نهمو فولکلور بهو شټویه بهر دنگاری دپټوه:

ننگهر بټین به پټولا
دونیا بدی به پټولا

هردهردزی له مین خولا .... (3)

دواتر له ربه و بونه نهمی زور داران و ناگاداری کړندهویان لمرسر کاره نارو اکانین دگوترا:

دوو رنشار هیه سهری پیاو ددخو
په ټیکان هومس په ټیکان هوا

کمسر دهر دټین له همر دو لاره
سمرکوتیان نهمکی کارت نهمواوه ..... (4)

په لامل لمرسره دمی فرمانر و ایه تی دکنا توری عراق گملی باهت په پدا بوون کسه مسازه به درنډی و به زبئی نهمی تیتدا روون کړا پوه:

نهم نهمدین نهماره
نای له پینان چاره

(ص. ۱۰۱ د.ا.م.)

علی عزیز

مخموری، نهمحمد هیران، خالد جوتیار، عوسمان دهشتی، جلال خدر، هرده و ټیل کاکه بی، ناوازی نهمحمد همده مین، شومرین نهمقشبه نندی، تاریخ جامباز، عهبدوللا خدر مهلولود، نهمسعد عهذو، شټیخ جعفر بهر زنجی، مهلولد نټیراهیم حسن، جلال سنجای، شټیخ همسیب شټیخ عهبدولقادی قازی، جمال گردهسوزی، داود شروال، عوسمان شاربازوټری.

سویاس بټ خوا کهوا هیشتا روښنپیریانی گه له کم همخوژی فولکلوری خویان و به زیندووی په وروډدی ددکن و همر لمرسر دهمستی نهمو جوامیرانش به زیندوویته دهمیتنهموه
× نایا چوڼ فولکلور بخیوتنهموه و لټیکولینهوی له لمرسر بکین ؟

– له گمل نهموی که فولکلور نهمدبټکی ساده بټ گهرده له روالتهی سهرودی دا په لامل له ناوډر و که پدا زور له وډو گرنیک تره به هیتر تره پورسانتره به زوری بارو دوراندنا تیسه ربه لټیکولونه و دوپاره کړندهوی و پینداچونه نهمی دټی رچاوی ریم و کیش و قافیهو جزوی به سره هانه کوه شوټنی روداوو که مهبسته کوی روونه و ناشکارو بټ پیچ و پناو یا زیاد و کممی بټ یا نهموتا دټی وډکو خوی بگوتنهموه یا نای کک و گوتی بکین چونکه به بټ همست و سوزی بنهره تیسه کوی راستگویی پایه تکه له دست ددها، بټ غونه :

حیره ان له سټی بهش پټیک دیت ، سهره بند و ناو بهندی دواپه نند شیسرو هټنرایه حیره انیش له شیسرو حور دټیچ له وانه یه سهره بند چوار وشه بټ و ناو به نده هشت دټیچ دوا به نده کوش به هممان کیش و قافیه ولامی سهره بند کوی بټ بټ نهمو جال نهم و چټی هیران حالی دټی و دل ټینک دټیتهوه. حیره ان بټټی لای خټومان له حیره انټکی دا دهمرفه سوټ : + حیره ان بریا نهمن کوریکک بوما له کوریکک کس نهناسی. .... نهموه (سهره بند کوی) و ناو به نده کوی دهمرفه سوټ : + شټی بومایه له لمرسر گرده کوی قوچه بریاسی. .... (نهموش ناو به نده کوی) نسیدی وازی لټی دټی و دټروا بټ حیره انټکی تر. ....

بهاری من بهو شټویه حیره ان دهشتی و ترټی و وډکو نهمویه خوار دټیچ کاک و به لزه ت به بټ ملاک له پټش میوانان دټیته و ایه.

× نایا فولکلوری کوردي توانای تازه بونه وده هیه له روښنپیری نهدی و هونری یاخو نا بټچی ؟
– له ولامی پرسپاری پیکم دا دهمنه نوځوازی له روښنپیری دووجه مسره ی هیه کټ و کټ و فولکلوریش به شټیکه لهوژانی روښنپیرمان و بهردوامیش له تمک روداوو کانی ژوانی روژانه مان دایوه و نهمو بریایانی که له همدندرانیش دټیته و دلټین له نهمریکا سوید چیکټ سولفاکسیا زانکوی تابیت به فولکلوریان هیه که واته ننگهر له لای خټومان په پانگا و نهمکایقیی تابیت به فولکلور دایه زټی هلیته تازه بونه وده دټیته پارسه نگی روښنپیری گشتی و همرکسه له شوټنی خوی هولی پټوټی زانستی دیاریکار دوباره چاوتیک بهو تپ و تابلویانه به خټیته و به فرارد له گمل پایه تکانی پټش دهمسلاټی (بعس) وډکو هله پکرچ و شایه کانی (چټی و نایشوټک و نهمسلاټی و سټ پټی) و همر ودها دامه زانندی چاپخانه پکی تابیت به نهمسراتی نهمو پوراه چاپ کټی و موزخانیه کی جیهانی بکرته وده قسټیقالی گهره گهره نهمچام برټی که تپایدا به فریمان و بریاری حکومت پټشیرکټ و خلات دټیاری کټی بټونه وانه ی جوانترین یان نایا برترین بهرهمسیان پټشکس کړد له جل و بهرگی و خواردن و مملانیټی حیره انټیژان بهدوا داچوون شایه مره میلیلیه کان کټ کړندهوی کمرسته کان. دلټیام ننگهر بهو له خټو پوره دییه کاربکرټ فولکلوریکی سودرتی هاوچرخمان دټی ننگهر دټی ننگهر ناو بینه و دهستان بشو. ....

فهردهنگه کټ:

- (1) فولکلوری کوردي ناچي دزبي يان ناوازي نهمحمد همدمه ل 93
- (2) روښنپیری نوټ (وډری) خولی پیکم 1985
- (3) په لامل کانی پټی مټوره بهرگی / 1
- (4) په لامل کانی پټی مټوره بهرگی / 1
- (5) په لامل کانی پټی مټوره بهرگی / 1
- (6) سټیخوره ټماره (90)
- (7) هممان سهرچاوه ټماره (90)
- (8) سټیخوره ټماره (91)
- (9) گټ ټماره / 30,29
- (10) سټیخوره
- (11) جزوه هله پکرټی کوی کوردي مملانیه. ....

نهمی ره چاوی کیش روښنپیری کانی دټی و نهموټ و سبه ی بکمن ، نهمی همر دټی نهمو که گوزرانی و همقاسی کوردي له گانزټو سینما کان قدهغه بوون و کاری کړدوه سهر شه قاسی کوردي به جزوټیک زوری لټی لټی و قوتایان بټونه جهمادری (فرید الاطرش و ام کلثوم و شامی کابرو و ایرج ای فارسی ، ننگهر هلولوستی مهر دانه ی همدنټ له هامزوستا شوټشیرکټ کان نهمویه که له زوری چاودرتیریان له قوتایاخانه کان همدنټ لهو قوتایان نهمان دهناسی که شیسرو په خسانی نهمه وریان بټی دهرخټیته دوه بهرچه لټی زان بهرټی دکرانه وده دټیوه لټی ستاش گوزانیه هره ی و تورکی و فارسیه کان بټنهمه و انیش وډکو برا عهده پکانی جزایرو تونس و همغریب و گرتیرمان بټ دانټین تا له همدنټ گوزرانی و وشوه لټیوانی کوردي بکین. ....

دیاره نهمو هله لټیسته شوټشیرکټی به روښنپیری پالټیستی شوټنی همنی نهمولیش بوو نهمو کات بټی ننگهر بمانه و فولکلور بکینه به شټیک له ژوانی روژانه ی روښنپیرمان دټی گوتار و ناخوتن و هونری سهر شه قانمان چاک و بوخت و پاک و رهمسن بټی به تابیت نهمی نهمو ژوانه تیټکلاری جهمادرن وډکو گوره بهریری حکومی و زانایانی نایینی و نوټنهرانان له پهرلمان و به لگشم بټی قسه کانه نهمو چنډ ناخوتن و گوتار و لټی دوانان نهمی گوره پیاوټی خټومان له بټونه جیاجیا کاندای خټو نهمسویه توره به بټی مټیرو یاسر چاوه شوټنه که نهمانه مهبستیش روون کړندهوی راستی مسمه له کیه.

تاتیرته گوتار و ناخوتن و لټیوانی روژانه گوره کانمان که بهردهوام له رادیوکان تله فزټونه کان، مانشټی روژانامه کان له کټ و سمنیارکان که به نهمری چاوو لولطف یان شاه کسکه دټی و چاوشمسان له ممرجه ممت و بهرکمت و کهرم و پوره وده بریاری نهمو نهمه و همر سهریټیجیه کیش له فرمایش و فله سله کانیان سهریټیجیه له یاسا و رتسیای کټ مه لگمی مه دنی. ....

ټینجا لټی پرسپاریک درست دټی: نایا نهمو یادوهی روداوو گوتار و ناخوتن نهموټی دوی چنډین سال و چنډین سده ناییتسه فولکلور ناچټیته سهر خهرمانه گهره کوی دټی؟ ...

له ولامی بهشی دوهمی پرسپاریکس: دتواترټ زیندوټی فولکلور پټیټرټ لومدی که نهموټ هیه ته قلا ی روښنپیران و جوامټیرانی نهمو مه سیدانه روون و ناشکاره و ده بټین کومه لټیک له خولگی نا سراوی مانده نهماس وټل و سهر گټردانی کټ کړندهوی نهمو گټیته بټنانه جټی سویاس و پټیټرټ و زټرگرتن پټیوسته ناریان له لاره زټیټه کان تهمار بکرټ من لټیټره نارقه ی ناو چوانیان ماچ دکهم و هیوی تهمنه دټیټیان بټی دهمخوام ټیمنخوټه نایو همدنټیکان نهمی له بیرمه تهمار بکمه که شوټن په چټیایان دیاره له پوراه : عومهر شټخه لا (خ.ل)، جهلال مهلا حمسن (خ.ل)، پیردواد